

KRIMINALISTIČKE DETERMINANTE FENOMENA KRIJUMČARENJA LJUDI

Milan Milošević, e-mail: milan.milosevic@fpp.edu.rs

Fakultet za poslovne studije i pravo, Beograd, Srbija

Sergej Uljanov, e-mail: sputnik970@gmail.com

Ministarstvo unutrašnjih poslova, Beograd, Srbija

Marjan Marjanović, e-mail: marjan@securityguardmn.com

Security Guard Montenegro, Podgorica, Crna Gora

Sažetak: Faktori koji određuju fenomen krijumčarenja ljudi čine okosnicu ovog rada. Autori ad prima sagledavaju ključne parametre ilegalne migracije, analizirajući kanale za krijumčarenje ljudi, kriminalna čvorišta, logistiku i modi operandi ove organizovane transnacionalne kriminalne aktivnosti. Determinisanjem važnosti strukture i mreže kriminalnog miljea, autori uočavaju oligopolne odnose na kriminalnim tržištima i pažnju posvećuju modelima finansiranja predmetnog kriminalnog fenomena. Inter alia težište rada zahvata i fenomen polikriminaliteta u čijim pojmovnim okvirima autori utvrđuju uzajamnost uzroka i korena krijumčarenja ljudi i drugih kompleksnih međunarodnih kriminalnih aktivnosti. Naposljetku autori prikazuju relaciju mogućeg trenda i izvesnog rizika predmetnih kriminalnih fenomena. Autori nastoje da u radu istaknu činjenicu postojanja reverzibilnog odnosa fenomena krijumčarenja ljudi i ekstremizma, pozicioniranu odnosima determinanti koje ih uzrokuju sa okolnostima iz kojih nastaju.

Ključne reči: krijumčarenje ljudi, kriminalna čvorišta, kriminalna tržišta, polikriminalitet, oligopol.

CRIMINALISTICS MATTER OF PEOPLE SMUGGLING PHENOMENOLOGICAL DETERMINANTS

Abstract: The factors defining people smuggling create the framework of this article. Ad prima, the authors perceive the core parameters of illegal migration by analyzing smuggling channels, criminal hotspots, logistic and modi operandi of this organized transnational criminal activity. By determining importance of structure and criminal networks, the authors recognize phenomenon of oligopoly affecting criminal markets and focus attention on the criminal phenomenon's financial patterns. Inter alia the article targets the phenomenon of poly-criminality and, within its phenomenological range, the authors establish interaction of causes and common roots among people smuggling and other kinds of multilevel international criminal activities. At last, the authors show the relation of possible trend and obvious risk of the criminal phenomena. The author intention in the article is to highlight the fact regarding existence of reversible phenomenological relationship between people smuggling and extremism being positioned by interaction of their causing determinants and deriving conditions.

Key words: people smuggling, criminal hubs, criminal markets, poly-criminality, oligopoly.

1. Uvod

U savremenom svetu, nedvosmisleno, dinamika promene kriminalnih tržišta prati zastupljenost i frekventnost čitave lepeze nezakonitih aktivnosti, od kojih naročito: prometa falsifikovanih proizvoda, krijumčarenja opojne droge, trgovine ljudima radi radne i seksualne eksploatacije, visokotehnološkog kriminala, ilegalne proizvodnje, nedozvoljenog transporta, logističke podrške kriminalnim aktivnostima, zloupotreba u prehrambenoj industriji, prevarama u privatnom sektoru, farmaceutskog kriminala, ilegalnog prometa biljnih i životinjskih vrsta, te nedozvoljenog plasiranja ilegalno stečene finansijske efektive u legalne monetarne tokove. *In nuce*, svedoci smo evolucije organizovanog kriminala.

U odnosu na navedeni mozaik kriminalnih aktivnosti našeg vremena, odredimo *ad prima* volumen fenomenološkog polja krijumčarenja ljudi, kao delikta *sui generis*. Shodno članu 3 *Protokola protiv krijumčarenja migranata kopnom, morem i vazduhom, koji predstavlja dopunu konvencije Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala*, potvrđenog *Zakonom o potvrđivanju Konvencije Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala i dopunskih protokola* („Službeni list Savezne Republike Jugoslavije - Međunarodni ugovori“, br. 6/2001), krijumčarenje migranata „...će značiti obezbeđivanje nelegalnog ulaska u državu potpisnicu lica koje nije njen državljanin ili lica sa stalnim boravkom, a u cilju sticanja, na neposredan ili posredan način, finansijske ili druge materijalne koristi“; nelegalni ulazak „...će značiti prelazak granica bez ispunjenja potrebnih zahteva za legalan ulazak u državu primaoca“; lažni putni ili identifikacioni dokument „...će značiti bilo koji putni ili identifikacioni dokument koji je krivotvoren ili menjan na neki materijalan način od strane bilo koga osim lica ili organa zakonom ovlašćenog da izrađuje ili izdaje putna ili identifikaciona dokumenta u ime neke države; ili koji je na neodgovarajući način izdat ili pribavljen putem pogrešnog predstavljanja, korupcije ili prinude ili na bilo koji drugi nezakonit način; ili koji koristi lice koje nije zakonit nosilac“; dok će plovilo „...značiti bilo koju vrstu plovnog objekta, uključujući i plovni objekat bez deplasmana i morske avione, koji se koriste ili se mogu koristiti kao sredstvo prevoza po vodi, osim ratnog broda, mornaričkog pomoćnog ili drugog plovila čiji je vlasnik ili kojim raspolaže vlada i koji se za sada koriste samo za vladine nekomercijalne svrhe.“

Poštujući jedno od temeljnih načela rimskog prava da se svaka definicija može osporiti, fenomen krijumčarenja ljudi odredićemo preko determinisanja njegovih kriminalističkih odrednica. Kao esencijalne parametre ove kriminalne aktivnosti izdvajamo: krijumčarske rute, kriminalna čvorišta, *modi operandi*, kriminalna tržišta, te faktore oligopola i polikriminaliteta.

Mišljenja smo da je svaka ilegalna aktivnost deo ukupnosti kriminalnog delovanja, koje ugrožava i narušava standarde društvene zajednice u datom civilizacijskom periodu. Pa tako, krijumčarenje ljudima može biti dovedeno u vezu sa: falsifikovanjem dokumenata, krađom identiteta, korupcijom, ponižavajućim i surovim postupanjem, otmicom, silovanjem, telesnim povredama, mučenjem, ubistvom, zasnivanjem ropskog odnosa, prinudnim služenjem, prinudnim dugovanjem, prisilnim sklapanjem braka, prisilnim vršenjem abortusa, prisilnom trudnoćom, te protivpravnom ograničavanjem slobode kretanja.

Nameće se zaključak neminovnog postojanja povezanosti različitih oblika kriminalnog delovanja. Neke od ovih veza rezultiraju manjom, a neke većom društvenom opasnošću. Ovim kriterijumom ćemo se rukovoditi u pozicioniranju pojma krijumčarenja ljudi prema uzajamno određenim kriminalnim fenomima koji su izvori visokog stepena društvene opasnosti. Postavljajući pojam krijumčarenja ljudi u okvire zadatih determinanti i njihove interaktivnosti, nastojaćemo da uočimo eksterne fenomenološke veze krijumčarenja ljudi sa ekstremizmom, koje kako smatramo počivaju na uzajamnosti odrednica ovih pojmova sa socijalnim i ekonomskim uslovima u kojima nastaju.

2. Krijumčarske rute i *modi operandi*

Počev od 2004. godine, Evropa se suočava sa eksplozijom tokova ilegalne migracije iz pravca Afroazijskog kompleksa. Ovi migratorni tokovi postali su još intenzivniji tokom 2015. godine, što se nastavilo i u 2016. godini, sa neznatnim oscilacijama 2017. godine.

Krijumčarenje ljudi postalo je preferirana aktivnost velikog broja kriminalnih mreža u svetu, čemu je doprinela činjenica porasta sofisticiranijih načina transportovanja sve većeg broja migranata zbog čega je kriminalni profit dostigao još veće razmere, kako smatra *Polyakov (2015)*. Prilagodljivost i fleksibilnost glavne su odlike transportovanja ilegalnih migranata, koje *essentialis* utiču na izbor rute za ilegalnu migraciju. Konstantne su izmene načina krijumčarenja ljudi, kao odgovor na napore zakonodavca i organa krivičnog gonjenja da onemoguće kriminalne mreže u ovom kriminalnom delovanju. Fleksibilnost i prilagodljivost su glavne odlike kriminalnih mreža, koje im omogućavaju opstanak i mogućnost izbora većeg broja kanala za ilegalnu migraciju. To podrazumeva da u nekim slučajevima krijumčari koriste što kraće direktne i jednostavne rute, dok u drugim situacijama pribegavaju varkama služeći se dužim rutama, lažnim kanalima i žrtvovanjem manjih grupa migranata na „paravan“ ruti, kako bi u isto vreme sasvim drugim pravcem preveli znatno veći broj ljudi. Vreme potrebno za krijumčarenje migranata zato može da varira od nekoliko dana do nekoliko meseci ili godina.

Da bi dospeli na tlo Evrope, ilegalni migranti kreću se mrežno organizovanim kanalima, koji ih vode preko mora, kopna ili vazdušnim putem. Ove rute nisu nove, već se uglavnom oslanjaju na stare puteve krijumčara robe. Jedna od njih, vrlo frekventna, svakako je Zapadnomediteranska ruta koja vodi preko teritorija Španije i Portugala više od jedne decenije. Tokom 2015. godine, registrovano je 7.164 ilegalna prelaska granice, koje su najviše učinili Gvinejci, Alžirci i Marokanci (Joint Europol-INTERPOL Report, 2016). Migranti iz zemalja Magreba krijumčare se ka Evropi preko mora Centralnomediteranskom rutom u pravcu Italije. Ilegalni ulasci u Italiju iz pravaca Turske, Grčke, Libije i Egipta izuzetno su učestali, naročito u periodima pogodnih klimatskih uslova. Do sada je ovaj krijumčarski kanal bio prevashodno namenjen za prebacivanje afričkih migranata, ali u poslednje vreme pojačano je i prisustvo migranata iz regiona Bliskog Istoka koji u nameri da izbegnu teritoriju Turske direktno migriraju u pravcu Italije. Zabeleženo je 153.946 ilegalnih ulazaka na ovoj ruti u 2015. godini (Joint Europol-INTERPOL Report, 2016). Higijenski uslovi su ispod svakog kriterijuma, jer plovila nemaju predviđene toalete za migrante. Hrane i vode nema u dovoljnim količinama. Brodske posade i čuvari, koji vode migrante, i izuzetno su nasilni prema krijumčarenim ljudima i bolesne bacaju sa palube u more.

Napuštajući Tursku, migranti putuju duž Jugoistočne rute, kako bi dospeli u Evropu preko teritorija Grčke, Bugarske, preko mora ili vazdušnim putem. Zbog pogoršane bezbednosne situacije u Siriji, broj migranata na ovoj ruti dramatično je porastao, čak 1.162% tokom 2015. godine, u poređenju sa prethodnom godinom, te je tako zabeleženo 885.386 ilegalnih ulazaka (Joint Europol-INTERPOL Report, 2016). Takođe, migranti koji se krijumčare u Evropu ovom rutom nastavljaju svoju dalju migraciju Balkanskom rutom radi dolaska u zemlje Skandinavije, kao tačke svoje finalne destinacije.

Istočna ruta služi za krijumčarenje ljudi prema Zapadnoj Evropi preko granica Belorusije, Ruske Federacije, Moldavije i Ukrajine. U 2015. godini bilo je 1.920 ilegalnih ulazaka na ovoj ruti, pri čemu je najviše migranata bilo iz Avganistana, Sirije i Vijetnama. Najzad, migranti se ilegalno prevode i Nordijskom rutom preko teritorija Ruske Federacije sa ciljem ulaska u Zapadnu Evropu iz pravca Norveške i Finske. Više hiljada ljudi pokušalo je ovom rutom da uđe na područje Šengena tokom 2015. godine (Joint Europol-INTERPOL Report, 2016). Socijalni i ekonomski uslovi u navedenim državama izvora ilegalne migracije uzrokuju porast broja krijumčarenih ljudi i na ovoj ruti.

Veliki broj ilegalnih migranata se, nažalost, odlučuje za riskantne načine putovanja u države destinacije stupajući u kontakt organizovanim kriminalnim grupama, specijalizovanim za krijumčarenje ljudi. Ove kriminalne grupe imaju tzv. aranžmane za ilegalne migrante, koji su izuzetno skupi. Često su uslovi putovanja nehumani, migranti se prevoze kamionima ili čamcima na nebezbedan način zbog čega su u velikom broju slučajeva žrtve izvrtačenja ili potapanja ovih saobraćajnih sredstava. Nisu retki ni fatalni ishodi gušenja migranata zbog nedostatka osnovnih uslova i skućenog prostora u zatvorenim delovima prevoznih sredstava, kakvo je npr. lažno dno ili bunker u kamionu, cisterni ili hladnjači. Po dolasku u državu destinacije krijumčareni migranti imaju ilegalan status, što ih ostavlja na milost i nemilost krijumčara, koji ih često godinama prisiljavaju na radnu eksploataciju kako bi otplatili dugove zbog visoke cene transportovanja. Ukoliko nisu u mogućnosti da isplate svoje finansijske obaveze prema krijumčarima, njihovi rođaci u državama izvora prinuđeni su da vrate ove dugove zbog pretnji mučenjem i smrću. Krijumčarske kriminalne grupe i dalje ostvaruju velike prihode po osnovu neodgovarajućih normativnih rešenja i postojanja relativno malog rizika od otkrivanja, lišenja slobode i procesuiranja u poredjenju sa drugim vrstama kriminalnih aktivnosti iz miljea međunarodnog organizovanog kriminala.

Inače, najčešći *modi operandi* krijumčarenja ljudi unutar Evrope podrazumevaju „paravan“ turistička putovanja koja služe kao maska za ilegalnu migraciju. Granica se prelazi peške, u smislu kraćih deonica, a potom migrante preuzimaju privatna vozila, taksi vozila, autobusi ili svoje dalje kretanje nastavljaju teretnim ili putničkim vozovima, te kamionima, sa povremenim izmenama pravca na samoj ruti. Obično su navedena krijumčarska vozila registrovana u državi različitoj od one čiji je državljanin vlasnik tog vozila. Ova činjenica otvara mogućnost skrivanja povezanosti krijumčara sa vozilom kojim se prevoze ilegalni migranti. Slično tome, vozila se ne iznajmljuju u državi na čijoj teritoriji se prevoze ilegalni migranti.

Krijumčarenje ljudi pomorskim putevima zastupljeno je na Jugoistočnoj ruti preko Grčke, na Centralnomediteranskoj ruti preko Italije, na Jugozapadnoj ruti koja targetira Španiju i prilikom ilegalnog prelaska Crvenog mora uključujući i teritoriju Jemena ili Adensi zaliv. Tokom 2015. godine najčešće su se koristili laki gumeni čamci, koji mogu da prime 30 do 40 migranata, dugi 8 do 12 metara (Joint Europol-INTERPOL Report, 2016). Često, krijumčari nisu pratili migrante prilikom prelaska teritorija Turske i Grčke. Migranti su bili samo upućeni kako da sami upravljaju gumenim čamcima. Teretne brodovi i ribarski čamci, kao veća plovila, takođe se angažuju na Centralnomediteranskoj ruti kombinovano sa navedenim gumenim čamcima, koji su nestabilni i ranjivi za plovidbu na otvorenom moru.

Iako manje od ostalih načina krijumčarenja ljudi, avionski prevoz ilegalnih migranata postaje sve atraktivniji zbog povećane kontrole kopnenih i morskih puteva. U nekim slučajevima, vazдушna ruta predstavlja jedinu mogućnost za transport migranata. Naravno, ona je samo deo rute koju već čine krijumčarski kanali opredeljeni kopnenim i pomorskim putevima. Po prirodi stvari, avionski prevoz zahteva upotrebu lažnih putnih isprava, te njihovu prethodnu izradu i pribavljanje. Po dolasku u područje destinacije, ovi putni dokumenti se vraćaju organizatoru. Ilegalni migranti mogu menjati više putnih dokumenata na krijumčarskoj ruti, baš kao što i isti dokumenti mogu biti korišćeni nekoliko puta od strane više migranatskih grupa. Krijumčarenje ljudi na vazдушnim rutama može se vršiti organizovanjem neuobičajenih i složenih aranžmana, sačinjenih od većeg broja vezanih letova i više istovremenih rezervacija avionskih karata za različite putne pravce.

3. Kriminalna čvorišta

Kriminalna čvorišta nude mogućnosti transportne i prevoznicike infrastrukture nalazeći se na mestima međunarodnih železničkih i autobuskih stanica, te aerodroma i luka. Ona su ključne lokacije za odvijanje kriminalnih aktivnosti u vezi sa krijumčarenjem migranata, koji se upućuju u i izvan Evropske unije. Na ovim pozicijama uglavnom je smanjeno prisustvo policije i kontrole drugih organa za primenu zakona, moguća je korupcija i bezbednosna poroznost graničnih prelaza. Prisustvo lokalnih zajednica nacija u dijaspori, takođe, može ukazati na postojanje kriminalnog čvorišta. Iako su glavna kriminalna čvorišta za krijumčarenje ljudi stalna, mogu se pojaviti i nova uzrokovana promenama migratornih tokova, unapređenjem načina vršenja policijskog posla, zakonodavnim reformama, te značajnim smanjenjem koruptivnih uticaja. Nesumnjivo, smeštena duž krijumčarskih ruta, kriminalna čvorišta pokreću talase migracije, baš kao i rad kriminalnih mreža. Analizama je utvrđeno da se u i van Evropske unije nalazi oko 250 glavnih kriminalnih čvorišta, od kojih se 170 nalazi na području Evropske unije, a 80 ne (Joint Europol-INTERPOL Report, 2016).

Migranti iz Azije, najčešće, prate rutu koja prolazi teritorije Uzbekistana, Kazahstana, Tadžikistana, Kirgistana i Turkmenistana u pravcu Ruske Federacije i dalje ka Srednjoj Evropi. U finalu, ova ruta vodi kroz Ukrajinu, Slovačku i Češku ka zapadnoevropskim državama, a čak za svoja krajnja odredišta može imati Veliku Britaniju, Sjedinjene Američke Države i Kanadu. Istovremeno, stara Balkanska ruta, koja vodi iz azijskih država preko Irana i Turske, a potom kroz balkanske države do Zapadne Evrope, služi za krijumčarenje migranata, falsifikovanih proizvoda, opojnih droga i vatrenog oružja.

U letnjem periodu, Španija se suočava sa dolaskom hiljada ilegalnih migranata, koji su napustili podsaharskih region. Oni su preduzeli opasan i neizvestan put do Maroka, a zatim od Maroka do Španije kroz uzani Gibraltarski moreuz. Morske struje i negostoljubiva obala uzrok su prevrtanja i potapanja čamaca i manjih brodova pretovarenih ilegalnim migrantima, koji nestaju u talasima Sredozemnog mora bezuspešno pokušavajući da se domognu Evrope.

Poslednjih godina Australija je bila na meti migrantskog talasa sa Bliskog Istoka i iz Jugoistočne Azije, koji su dospevali preko Indonezije na Božično Ostrvo i zapadnu obalu ovog dalekog kontinenta. Najviše migranata dolazilo je iz pravca Malezije, odakle su preko indonežanskog ostrva Batam najpre dolazili do glavnog grada ove države Džakarte, da bi se odatle preko indonežanskih ostrva Bali, Flores ili Lombok morskim putem zaputili ka Australiji. Krijumčarenje ljudi u Sjedinjene Američke Države vrši se vazdušnim putem, ali i morskim putem ka pacifičkoj obali ove države. Krijumčarske mreže više su fokusirane na Srednju i Južnu Ameriku, odakle preko teritorije Meksika krijumčare ljude u Sjedinjene Američke Države i Kanadu.

Južnoafrička Republika sve više dobija ulogu tranzitne zemlje, ali i destinacije za azijske migrante, posebno kineske nacionalnosti. Veliki broj ovih migratornih tokova povezan je sa krijumčarskim kriminalnim grupama iz Jugoistočne Azije. Veliki broj kineskih migranata putuje u Južnoafričku Republiku sa falsifikovanim putnim ispravama, lažno predstavljajući nameru da će svoja putovanja nastaviti u Lesoto, Svazilend ili Mozambik. Umesto navedenih destinacija, ovi migranti se avionskim letovima upućuju ka Sjedinjenim Američkim Državama ili Evropi. Ovaj vid krijumčarenja ljudi prisutan je već nekoliko godina i, kako izgleda, sve više dobija na značaju zbog uočenih aktivnosti raznih međunarodnih organizovanih kriminalnih grupa.

Migranti koji nemaju lična dokumenta i oni koji ne ispunjavaju standarde za prelaz graničnih prelaza, koriste falsifikovane putne isprave. U Skandinaviji i Zapadnoj Evropi, migranti obično koriste javni saobraćaj, posebno vozove i autobuse, u kojima koriste lažne putne isprave ili uopšte ne poseduju dokumente. Mnoga svedočenja migranata ukazuju na činjenicu da se bez dokumenata vrlo često kreću između Italije i Francuske, te da vrše veći broj prelazaka La Manša u Veliku Britaniju bez ikakve logistike kriminalnih grupa (Joint Europol-INTERPOL Report, 2016).

4. Kriminalna tržišta i oligopol

Kriminalne mreže gospodare kriminalnim tržištima. Struktura krijumčarske kriminalne mreže nije strogo centralizovana. Krijumčari i njihova logistika raspoređeni su na ruti za ilegalnu migraciju koju može činiti više krijumčarskih kanala. Glavni organizatori najčešće nisu državljani članica Evropske unije, već imaju državljanstvo onih koje krijumčare. Bez obzira, kontrolisane kriminalne mreže čine kako državljani članica Evropske unije, tako i oni koji to nisu. Uočeno je da lica koja logistički pomažu kriminalnu mrežu najčešće žive i rade na području Evropske unije, iako nisu državljani njenih članica. Van granica Evropske unije ilegalnu migraciju logistiki podržavaju lica iste etničke pripadnosti kao i sami migranti (Joint Europol-INTERPOL Report, 2016).

Kako zaista izgleda struktura krijumčarske kriminalne mreže? Nju čine, pre svega, koordinatori ilegalnih aktivnosti duž same rute za krijumčarenje. Po svemu sudeći, sledeća je uloga organizatora koji lokalno deluju kroz uspostavljanje ličnih kontakata. Naposljetku, pomažući organizatorima krijumčarske mreže, nosioci logistike omogućavaju vrbovanje potencijalnih ilegalnih migranata. Domet kriminalne mreže je bezuslovno određen dužinom krijumčarske rute i pratećim rizicima da će kriminalna aktivnost biti otkrivena. Krijumčari ljudima obično rade sami, povezani sa malim brojem lokalnih kontakt osoba koje čine njihovu ličnu kriminalnu mrežu. Ove kontakt osobe se koriste za vrbovanje ilegalnih migranata, kriminalnu izvidnicu, vozače odnosno brodsku posadu.

Kada ilegalni migranti izvrše uplatu troškova rute, to znači da će novac biti dat unapred, na svakoj deonici krijumčarskog kanala ili po dolasku na destinaciju. Ne može se govoriti o jednom načinu plaćanja. Najviše su zastupljeni isplata u gotovini i Hawala. Istovremeno, formalni i neformalni načini plaćanja dolaze u kontakt sa kriminalnim tržištem i mogu biti korišćeni za pranje novca, utaju poreza, prevare i korupciju, kako iznosi *Passas (2006)*. Ilegalni migranti su svakako obavezni da plate po dolasku na mesto destinacije, tako da se novac šalje sa finalne tačke na krijumčarskoj ruti. Kriminalne mreže u Iraku, Turskoj i drugde na Bliskom Istoku i u Aziji, mnogo više koriste Hawala sistem za transfer novca (Joint Europol-INTERPOL Report, 2016). Migranti provode više nedelja ili meseci na kriminalnim čvorištima, kako bi isplatili logistiku za svoj put ili zaradili novac za sledeću deonicu krijumčarske rute. Naravno, posao nalaze na kriminalnim tržištima.

Imajući u vidu da je krijumčarenje ljudi profitna aktivnost, krijumčari moraju da obezbede način na koji će svoju ilegalnu zaradu uvesti u legalne finansijske tokove. Nekoliko načina pranja novca zastupljeno je *in praxis*. Najpre, krijumčari svakodnevno na kriminalnim tržištima u velikom obimu koriste gotovinu. Zatim, njihovi kuriri prenose preko granica značajne iznose kriminalne zarade skrivene u šupljinama vozila ili čak koristeći vazdušne puteve. Takođe, krijumčari i njihova rodbina poseduju legalne firme u vidu bakalnica, prodavnica automobila, transportnih kompanija ili restorana, što je uvek „paravan“ za pranje

novca i prikazivanje legalnih zarada. Sredstva potekla iz kriminalne aktivnosti mogu se investirati u legalne poslove, tržište nekretnina, promet luksuznom robom i to kako državi izvora, tako i u državi destinacije krijumčarske rute. Sasvim je jasno da krijumčari prilagođavaju načine povraćaja finansijskih sredstava u države izvora prema postojećem normativnom sistemu i njegovim izmenama.

Činioci legalnog poslovanja se zloupotrebljavaju na više načina, kako bi pružili logistiku krijumčarenju ljudi. Nije uvek jasno da li su zloupotrebljeni ili odgovorna lica u njemu saučestvuju u omogućavanju ove kriminalne aktivnosti. Ranjivi delovi javnog i privatnog sektora, u tom smislu, podrazumevaju hotele, prevoznike i transportne kompanije, firme za catering, putničke agencije, internet kafee, radnje i frizerske salone (Joint Europol-INTERPOL Report, 2016). Ovi poslovi se mrežno raspoređuju duž krijumčarske rute da bi obezbedili logističku podršku aktivnostima kriminalne mreže, prikrili kriminalno tržište, ali i zbog vršenja samog krijumčarenja ljudi.

Obzirom da kriminalna mreža kontroliše segment krijumčarske rute, u obimu jednog ili više krijumčarskih kanala, saradnja krijumčarskih grupa preko kriminalnog delovanja kriminalnih mreža uzrokovana je principom koristi na oligopolnom kriminalnom tržištu. To je sasvim drugačije u poređenju sa nasušnom potrebom ilegalnog migranta da zbog egzistencijalnih razloga promeni svoje životne okolnosti. Ovaj oligopolni odnos kooperacije kriminalnih mreža, takođe, može biti prikriven legalnim poslovima grupe kompanija. Svakako da postoji određeni stepen profitnog nadmetanja među krijumčarskim kriminalnim grupama, ali do sada nije bilo slučajeva konflikata kriminalnih mreža koji bi ugrozili kooperativnu oligopolnu prirodu njihove kriminalne aktivnosti na krijumčarskoj ruti. Umesto nasilne konkurentnosti, kao što je karakteristično za organizovane kriminalne grupe koje krijumčare opojnu drogu, u slučaju krijumčarenja ljudima princip oligopola dominira kriminalnim tržištem. U tom smislu, oligopolno usmeravanje kriminalnog tržišta primetno je na kriminalnim čvorištima sa širokim spektrom kriminalnih aktivnosti, tako da manje kriminalne mreže bivaju preuzimane od strane personalno brojnijih i strukturno izdiferenciranih. Suštinski, rivalstvo kriminalnih mreža uvećava efektivnost njihovog kriminalnog delovanja, ali zbog oligopolnog odnosa na kriminalnom tržištu krijumčarenja ljudi ne dovodi do međusobnih sukoba. Bayer (2010) zaključuje da očekivanja u potražnji za određenim uslugama čine te usluge *ex ante* jednoobraznim, ali da postaju raznolike kada njihovi korisnici *ex post* izgrade svoje kriterijume za potražnjom. Mišljenja smo da je ovo razlog za oligopolno kreiranje kriminalnih tržišta, na kojima se kriminalne mreže, više kooperativno nego konfliktno, pozicioniraju u vršenju svojih kriminalnih aktivnosti i time održavaju konstantnost glavnih kriminalnih čvorišta i ruta za krijumčarenje ljudi.

5. Polikriminalitet

U međunarodnoj operativnoj policijskog saradnji uočen je porast pojave polikriminaliteta u kriminalnom miljeu krijumčarenja ilegalnih migranata. Pokazalo se da krijumčari ljudi, takođe, dolaze u vezu sa trgovinom ljudima, falsifikovanjem dokumenata, krijumčarenjem opojne droge i imovinskim kriminalom. U 2015. godini, analitičkim radom EVROPOL-a otkrivena je umešanost 220 krijumčara migranata u druge vidove kriminalnih aktivnosti i to: 22% u krijumčarenje opojne droge, 20% u trgovinu ljudima, 20% u imovinski kriminal i 18% u falsifikovanje dokumenata (Joint Europol-INTERPOL Report, 2016).

Uzevši u obzir ukupnost operativnih policijskih poruka razmenjenih zaštićenim INTERPOL-ovim komunikacionim kanalom, u periodu od poslednjih pet godina, analitički su profilisana tri oblika povezanosti krijumčara ljudi sa drugim vrstama ilegalnih radnji. Prvi oblik karakterističan je za međunarodne organizovane kriminalne grupe čiji predvodnici proširuju dijapazon kriminalnog uticaja na kriminalnim čvorištima i tržištima tako što proširuju svoje kriminalne aktivnosti i na organizovanje i kontrolu ruta ilegalne migracije. Drugi oblik podrazumeva mogućnost da se ista kriminalna mreža i krijumčarski kanali koji čine rutu koriste pored ilegalne migracije i za krijumčarenje opojnih droga, te falsifikovanih proizvoda. Treći oblik odnosi se na inicijativu organizatora krijumčarenja migranata da druge vidove kriminalnog delovanja logistički usmeravaju ka ojačavanju svoje kriminalne krijumčarske mreže.

Važno je napomenuti ulogu geografske komponente. Krijumčarski kanali su često blizu ruta za krijumčarenje oružja, opojne droge ili šireg spektra robe. Ove rute pogodne su za ilegalan prelazak državne granice, a time i za krijumčarenje ljudi. Ukratko, imaju polikriminalnu namenu. S druge strane, krijumčari opojne droge ili oružja, takođe, mogu svoje kriminalno delovanje proširiti i na tokove ilegalne migracije. *In nuce*, dobro organizovana krijumčarska ruta smanjuje rizik od policijskog otkrivanja i presecanja krijumčarskih kanala zbog čega ima višestruku kriminalnu namenu čineći materijalnu ravan polikriminaliteta.

Nedvosmisleno, neke vrste kriminalnih aktivnosti su same po sebi logistička podrška krijumčarenju migranata. Kao *un cas flagrant*, navodimo krađu identiteta i zloupotrebu putnih dokumenata. U periodu 2014-2015. godina, procenat povezanosti ovih ilegalnih radnji sa krijumčarenjem migranata porastao je sa 3% na 18% (Joint Europol-INTERPOL Report, 2016). Evidento je da su različite vrste dokumenata bile zloupotrebljene za potrebe realizovanja krijumčarenja ljudi. Ovo se najviše odnosi na pasoše, brodske knjižice i vize, te lične karte. Kao dokumenti koji se potencijalno mogu iskoristiti u svrhu ilegalne migracije u obzir dolaze i vozačke dozvole, te izbegličke legitimacije. Podrazumeva se falsifikovanje graničnih pečata i markica. Pooštravanje mera za ulaz u države Zapadne Evrope, Veliku Britaniju ili Sjedinjene Američke Države dovodi do povećavanja broja falsifikovanih pasoša ovih država i uvećava njihovu cenu na kriminalnim tržištima (Joint Europol-INTERPOL Report, 2016). Kriminalizacija legalnih ruta, takođe je od značaja za krijumčarenje ljudi, ali ne mora uvek biti povezana sa ilegalnom migracijom. Migranti mogu dobiti turističke vize bez kriminalne logističke podrške lica iz krijumčarske grupe. Kada se jednom nađu u Evropskoj uniji, migranti dolaze u kontakt sa krijumčarima, kako bi legalizovali svoj status i boravak. Moguć način za legalan ulazak u Evropsku uniju je pribavljanje radne, studentske ili turističke vize i potom ilegalan boravak u zoni Šengena po isteku njihovog trajanja. Traženje azila i sklapanje fiktivnih brakova, takođe, su česti načini kojima migranti pokušavaju da ostvare svoj status u zemlji destinacije u koju su prethodno dospeli legalnim putem (Joint Europol-INTERPOL Report, 2016). Doslovce, ilegalni migranti sebe izlažu eksploataciji, koje nad njima vrše kriminalne grupe, pre ili po dolasku na područje Evropske unije. Ovo eksploataciji može biti radno i seksualno. Često su migranti prinuđeni da budu krijumčari opojne droge ili da i samo vrbuju druge potencijalne ilegalne migrante, bez obzira na njihov pol i uzrast.

Opasnost krijumčarenja ljudima posebno se ogleda u fenomenološkoj vezi ove kriminalne aktivnosti sa ekstremizmom. Zajednički preduslovi mogu se naći u devijantnom načinu života i kriminalnoj rutini u svakodnevnim aktivnostima, oportunom građenju sistema vrednosti, neposvećenosti standardnim društvenim ciljevima, te kombinovanjem navedenog, kako

navodi *Workowski (2003)*. Ovaj autor smatra da je sasvim moguće da bi javna bezbednost bila efektivnija kada bi fokus delovanja organa krivičnog gonjenja bio usmeren na lica iz miljea nasilja, imovinskih delikata i kriminalnih aktivnosti u vezi sa opojnom drogom.

U svetlu postojanja polikriminaliteta na kriminalnim čvorištima i oligopolnog upravljanja kriminalnim tržištima, krijumčarski kanali i rute postaju višenamenski, te pogodni kako za ilegalnu migraciju tako i za tajno kretanje članova terorističkih ćelija. Profit dobijen kriminalnim delovanjem u miljeu krijumčarenja ljudi, može biti logistička podrška razvijanju terorističke mreže kao kriminalne mreže *par excellence*. Ne bi trebalo izostaviti ni mogućnost izloženosti migranata uticajima ekstremizma, obzirom na egzistencijalni minimum koji je prateća konstanta njihovog svakodnevnog života. Ipak, siromaštvo nije jedini razlog za podložnost ekstremizmu. Druga i treća generacija nekadašnjih migranata, koja živi u državama Zapadne Evrope, posebno Beneluksa i Velikoj Britaniji, opredeljuje se za reverzibilnu migraciju u države iz kojih su nekada njihovi očevi i dede emigrirali. Ovi migranti su vođeni ekstremizmom, ali ne zbog siromaštva već zbog društvene marginalizacije i traganja za socijalnim identitetom, te činjenice da nisu integrisani u zapadnoevropskom modelu društvene zajednice zbog čega nisu zadovoljni svojim položajem na društvenoj lestvici. Svoj identitet kolektivno prepoznaju u fikciji Islamske države i kroz povratni migracioni talas vođeni ekstremizmom menjaju svoju svakodnevicu zapadnoevropskog standarda za ratište na Bliskom Istoku, zavedeni da će pronaći svoj značaj i poziciju u poretku Islamske države. Zaključujemo da su krijumčarenje ljudi i ekstremizam fenomeni, koji se nalaze u odnosu uzajamnosti obzirom na postojanje odnosa determinanti koje ih uzrokuju sa okolnostima u kojima nastaju.

6. Zaključak

U savremenom svetu koji je predominantno određen globalizacijom kako naprednih tako i negativnih činilaca, izraženih na širokoj skali od naučnih dostignuća i tehnološkog razvoja do devastirajućih efekata nasilja lokalnih navijačkih grupa i međunarodnih kriminalnih mreža, ljudi i roba lakše nego ikada ranije prelaze državne granice u svojim regionalnim i interkontinentalnim migratornim tokovima. To nažalost važi i za kretanja nosilaca kriminalnih aktivnosti. Mladi ljudi bez perspektive u svom socijalnom okruženju migriraju u zone oružanih sukoba da bi se pridružili terorističkim grupama. Krijumčari ilegalnih migranata i trgovci ljudima koriste mogućnosti olakšanih prelazaka nekadašnjih državnih granica sadašnjih članica Evropske unije i intenziviraju dinamiku krijumčarenja ljudi i falsifikovanih proizvoda skrivenih u terernim vozilima, vozovima i brodovima, neretko koristeći i linije avioprevoznika.

In nuce, krijumčarenje ljudi predstavlja fenomen u konstantnom porastu prevashodno globalne prirode, ne samo kao vrsta međunarodnog kriminalnog delovanja, već i kao vid dramatičnog kršenja ljudskih prava i oblik ropstva. Migranti se nadaju da će popraviti uslove života, te da će im krijumčari pomoći u tome, kako uočavaju Friebe i Guriev (2002). Zbog toga oni postaju ranjiva ciljna grupa kriminalnih mreža i pre nego što postanu izloženi uticaju ekstremizma, bilo putem Interneta, bilo na samoj krijumčarskoj ruti. Kao faktička demonstracija ekstremizma, terorizam nasilno deluje prema civilnim metama iz političkih razloga, smatra *Richardson (2006)*. Prema ovom autoru, ukoliko preduzeta radnja nije nasilna ili ne sadrži u sebi pretnji, nije reč o terorističkom aktu. Levy i Thomson (2011) tvrde da terorizam ne predstavlja novu strategiju ili formu ratovanja, ali njegovi savremeni pojavnosti

oblici čine ga jedinstvenom aktivnošću. S druge strane, ilegalni migranti izlažu se uticaju ekstremizma dok prolaze krijumčarsku rutu ili ovo dešava njihovim potomcima u drugoj ili trećoj generaciji koji već imaju status građana u zapadnoevropskom društvu.

Činjenica je da polikriminalitet kreira kriminalna tržišta u skladu sa principom oligopola, što donosi dodatne mogućnosti za interakciju uzroka i uzajamnih uticaja u odnosima koje fenomen krijumčarenja ljudi gradi sa drugim vrstama kriminalnih aktivnosti. Vođeni ekstremističkim idejama, dok pokušavaju da pobjegnu od siromaštva ili od marginalizovane društvene pozicije u zapadnoevropskom društvu, novi ilegalni migranti ili unučad nekadašnjih, očajno tragaju za supstitom svog izgubljenog ličnog, društvenog i verskog identiteta. Ovaj međuprostor, nastao u personalnoj konfuziji, socijalnom nepripadanju i verskoj neodređenosti, zloupotrebljava Islamska država kroz plasiranje ekstremizma i nasilnog radikalizma putem Interneta, kao globalnog medija. Tako, krijumčareni migranti, baš kao i oni reverzibilni, privučeni mogućnostima sticanja globalnog identiteta tzv. Kalifata, ulaze u smrtonosnu zamku uloge stranog terorističkog borca i pridružuju se terorističkim mrežama ISIS, Daesh, Al-Nusra, Boko Haram, Al-Shabaab, Ansaru, Al-Qaeda i drugim.

Mišljenja smo da je ovo siguran znak fenomenološke povezanosti krijumčarenja ljudima sa ekstremizmom, imajući u vidu postojanje veza između njihovih uzroka, koji sve većom brzinom ostvaruju odnos uzajamnosti. Zaključujemo da ova interakcija vodi u beskrajni krug beznadežnog traganja za boljim životom u slepoj ulici ekstremizma i nasilnog radikalizma.

7. Literatura

- [1] Bayer, R., (2010), "Intertemporal price discrimination and competition", *Journal of Economic Behavior & Organization*, Volume 73, Issue 2 (Feb. 2010), pp. 273-293
- [2] Friebe, G., Guriev S., (2002), "Human Trafficking and Illegal Migration", *Stockholm School of Economics*, (Feb. 2002), pp. 1-21
- [3] Levy J., Thomson W.: *The Arc of War - Origins, Escalation and Transformation*, The University of Chicago Press, Chicago, 2011
- [4] Migrant Smuggling Networks, (2016), Joint Europol-INTERPOL Report, Executive Summary, (May), pp. 6-10
- [5] Passas, N., (2006), "Fighting Terror with Error: the Counter-productive Regulation of Informal Value Transfers"; *Crime, Law and Social Change*; Volume 45 (May), Issue 4-5, pp. 315-336
- [6] Polyakov, L., (2015), "New Security Threats", *The Black Sea Region: Cooperation and Security Building*, pp. 211-241
- [7] Richardson, L., (2006), *What Terrorists Want*, First Chapter, New York, Random House
- [8] Workowski, E.: "Criminal Violence and Drug Use: An Exploratory Study Among Substance Abusers in Residential Treatment", *Treating Substance Abusers in Correctional Contexts: New Understandings, New Modalities*, *Journal of Offender Rehabilitation*, Haworth Press, Inc., Volume 37, Numbers 3/4, Philadelphia, 2003, pp. 109-122
- [9] Zakon o potvrđivanju Konvencije Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala i dopunskih protokola - Protokol protiv krijumčarenja migranata kopnom, morem i vazduhom, koji predstavlja dopunu konvencije Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organizovanog kriminala („Službeni list Savezne Republike Jugoslavije - Međunarodni ugovori“, br. 6/2001)